

YOSHLAR TARBIIYASIDA QADRIYAT TUSHUNCHASINING SHAKLLANISHIDA OLIMALARNI O’RNI

**Muxtorova Xusnidaxon Abdugoporovna
Andijon davlat universiteti**

Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrası o’qituvchisi

Annotatsiya: Jamiyat taraqqiyoti jarayonida shakllangan har qanday ijtimoiy, moddiy, ma’naviy narsa yoki hodisa o’tmishda ijobiy ahamiyat kasb etgani uchungina emas, balki kelajak istiqboli uchun yangi imkoniyatlar yaratib berishga qodir bo’lganligi sababli ham qadriyat deb ataladi. Aniqroq aytganda, qadriyatlar jamiyat va ma’naviy taraqqiyotning zaruriy mahsulidir. Buni yoshlar ma’naviyatiga singdirishda olimalarning o’rni beqiyos.

Kalit so’zlar: jamiyat, qadriyat, yoshlar, millat, xalq, ma’naviyat, istiqloq, taraqqiyot, tarbiya, shaxs, ma’naviy me’ros

Аннотация: любая общественная, материальная, духовная вещь или явление, сформировавшееся в процессе развития общества, называется ценностью не только потому, что приобрела положительную значимость в прошлом, но и потому, что способна создавать новые возможности для будущей перспективы. В частности, ценности являются необходимым продуктом общества и духовного развития. Роль ученых в проникновении этого в духовность молодежи неопределима.

Ключевые слова: общество, ценность, молодежь, нация, народ, духовность, независимость, прогресс, воспитание, личность, духовное наследие

Annotation: any social, material, spiritual thing or phenomenon formed in the process of the development of society is called value not only because it has acquired positive importance in the past, but also because it is capable of providing new opportunities for the future prospect. More precisely, values are a necessary product of society and spiritual progress. The role of scientists in instilling this in youth spirituality is incomparable.

Keywords: society, value, youth, nation, people, spirituality, independence, development, upbringing, personality, spiritual meeros

Kelajagimizning munosib vorislari - yoshlarimizning barkamol inson qilib tarbiyalashda ajdodlar merosiga tayanish, ayniqsa, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash nihoyatda muhimdir. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev “Milliy taraqqiyot yo’limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko’taramiz” deb nomlangan kitobida “Biz yoshlarimizning milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalash uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur”, deb ta’kidlaydi. Zero, milliy va umuminsoniy qadriyatlar hayot sinovidan o’tgan, insoniyat taraqqiyotiga xizmat qiluvchi ijtimoiy hodisadir.

Jamiyat taraqqiyoti jarayonida shakllangan har qanday ijtimoiy, moddiy, ma’naviy narsa yoki hodisa o’tmishda ijobiy ahamiyat kasb etgani uchungina emas, balki kelajak istiqboli uchun yangi imkoniyatlar yaratib berishga qodir bo’lganligi sababli ham qadriyat deb ataladi. Boshqacha aytganda, qadriyatlar jamiyat va ma’naviy taraqqiyotning zaruriy mahsulidir.

Qadriyat inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo’lgan millat, elat va ijtimoiy guruhlarning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qiladigan va shu tufayli ular tomonidan baholanib, qadrlanadigan tabiat va jamiyat ne’matlari majmuidir. Qadriyatlar ahloqiy qoida va me’yorlar, g’oyalar va maqsadlardagi baholash mezonini hamda usullarini o’zida aks ettiradi: Ular halollik, poklik, o’zaro yordam va adolatligi, mehr-muhabbat, mehnatsevarlik,

vatanparvarlik kabi fazilatlar: burch, vijdon, or-nomus, mas’uliyat kabi ahloqiy tushunchalar shaklida namoyon bo‘ladi¹.

1. Qadriyat-boshqa bir ta’rifda esa qadriyat bu atrof muhitdagi narsalarni, hodisalarni ularning inson va jamiyat uchun ahamiyatga qarab, ijobiy yoki salbiy deb baholash ularni muhim yoki nomuhim, zaruriy yoki keraksiz, qadrlı yoki beqadr asosiy yoki ikkinchi darajali deb belgilash natijasida vujudga keladigan tushuncha yoki nuqtai nazarlarda aks etuvchi obyektlardir, deb belgilangan.

Fikrimizcha, qadriyat – bu tarixiy taraqqiyot jarayonida kishilar tomonidan yaratilgan, moddiy va ma’naviy boyliklar bo‘lib, u inson va insoniyat uchun ahamiyat kashf etib, ular manfaati va ehtiyojini qondirish: takomillashuvi, kelajak avlodning ijodiy o‘rishini rag‘batlantirish omilidir.

Millat uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lgan etnik jihat va xususiyatlar bilan bog‘liq qadriyatlar milliy qadriyatlardir. Dunyoda o‘ziga xos qadriyatlari bo‘lmagan millat yo‘q. Milliy qadriyat millatning tarixi, yashash tarzi, ma’naviyati hamda madaniyati bilan bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi².

Milliy qadriyatlar–millat uchun muhim va jiddiy ahamiyatga ega jihatlar, xususiyatlar, moddiy va ma’naviy boyliklardir³.

Xalqimiz ma’naviyatini yuksaltirishda milliy urf-odatlarimiz va ularning zamirida mujassam bo‘lgan mehr-oqibat, insonni ulug‘lash, tinch va osoyishta hayot, do‘stlik va totuvlikni qadrlash, turli muammolarni birlashib hal qilish kabi ibratli qadriyatlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Milliy qadriyatlar turmush tarzimiz, ma’naviy qiyofamiz, an’analarimiz va o‘zligimizni anglashga yordam beradi va bu borada xalqni-xalq, millatni – millat sifatida birlashtiradi. Zero, o‘z qadriyatlarini va qadrini bilgan xalq olomonga aylanmaydi; buyuk ishlarga qodir ekanini his qiladi, istiqlolni omon saqlaydi, farzandlarining kamoloti uchun qayg‘uradi va kurashadi. Aynan shuning uchun ham milliy qadriyatlar jamiyatni yangilashga xizmat qiluvchi muhim ma’naviy omil hisoblanadi.

Xullas, Millat mavjud ekan milliy qadriyatlarning ahamiyati aslo kamaymaydi. Millatlarning ma’naviyat jihatidan bir-biriga yaqinlashib borish ham milliy qadriyatlarning rivojlanish va amal qilish imkoniyatlarini kamaytirmaydi, balki kengaytiradi. Umuman olganda, milliy qadriyatlar har bir millatning mohiyatini, uning muayyan mustaqil ijtimoiy birlik ekanini belgilab beruvchi asosiy mezonlardan biridir.

Milliy qadriyatlarning qudratli manbai va azaliy urf-odatlarimizdan biri-oila va qarindoshlik munosabatlar odobidir. Kattalarni hurmat qilish, o‘zaro yordamlashish, kelajak avlod haqida g‘amxo‘rlik qilish hamisha uning asosiy qoidalari bo‘lib kelgan. “Barchangizga ayon, hozirgi kunda dunyo miqyosida beshafqat raqobat, qarama-qarshilik va ziddiyatlar tobora keskin tus olmoqda. Diniy ekstremizm, terrorizm, giyohvandlik, odam savdosi, noqonuniy migratsiya, “omnaviy madaniyat” kabi xavf-xatarlar kuchayib, odamzot asrlar davomida amal qilib kelgan e’tiqodlar, oilaviy qadriyatlarga putur etkazmoqda.” 1998-yil 2-fevralda Respublika xotin qizlar qo‘mitasi xuzurida “Oila” ilmiy-amaliy markazining tashkil etilishi oilaga taalluqli milliy an’analarni, umumbashariy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish, oila a’zolarining huquqiy savodxonligini oshirish yo‘lida katta qadam qo‘yildi. Jamiyat

¹ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунчалар, тамойилла ва атамалар (қисқа изоҳли тажрибавий луғат) –Т.: “Янги аср авлоди”, 2002. Б- 177.

² Тинчлик ва бағрикенглик атамалари изоҳли луғати.-Т.: 2005, Б -103-104.

³ Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат.-Тошкент: 2006. Б -233.

taraqqiyotining hozirgi bosqichida shaxsni ijtimoylashtirish, uni har tomonlama shakllantirish, komolga etkazish, rivojlantirish eng muhim vazifa sifatida insonni tarbiyalash, unga ta’lim berish, yuksak qadratli, dunyoqarashi keng qamrovli chuqur, bilimdon hamda sog’lom yosh avlodni tarbiyalash ayniqsa, dolzarbdir.

Inson-eng oliy qadriyat, Shu bois, millatimizga xos bo’lgan qadriyatlardan yana biri-bolajonlik, Oilada ko’p farzandlarni dunyoga keltirish va ularni kamolga etkazish muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 66-moddasida “Voyaga etgan, mehnatga layoqatli farzandlar o’z ota-onalari haqida g’amxurlik qilishga majburdirlar”⁴-deyiladi. Shunisi quvonarli-ki, biror-bir xorijiy davlatning Konstitutsiyasida bu kabi modda uchramaydi.

Aytish lozimki, bizning Konstitutsiyamiz nafaqat demokratik tamoyillar, balki milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhi bilan sug’orilgan. Oila qanchalik qudratga ega bo’lmasin, u farzand tarbiyasida qo’ni-qo’shnilardan iborat bo’lgan mahalla va tarbiya maskanlarining ko’magisiz yuqori natijalarga erisha olishi mushkul. Milliy qadriyatlarimizning asosiy xazinaboni-oila deb oladigan bo’lsak, bu xazinani asl san’at asari darajasiga ko’taruvchi naqqoshlar mahalla va maktabdir.

Muxtasar aytganda, maktab degan ulug’ dargohning inson va jamiyat taraqqiyotidagi hissasi beqiyosdir. “Mahalla-ham ota, ham ona” degan hikmatli naql haqiqat, bejiz aytilmagan. Chunki, mahalla haqida gapirganda, ko’pchilik ana shunday chuqur ma’noli so’zlarni eslashi va tilga olishi tabiiy.

Biz ming yillar davomida shakllangan, odamlarning hayoti ichki dunyosidagi mustahkam o’rin olgan, unga barcha amal qiladigan, insonlarning qon-qoniga singib ketgan an’analimizni, ota-bobolarimiz bizga qoldirgan olijanob qadriyatlarni, g’ururimizni ko’taradigan, xalqimizni obro’siga obro’ qo’shadigan insoniy odat va fazilatlarini saqlash, asrab-avaylash va eng katta boylik sifatida yangi kelajak avlodlarga etkazish zarur. Bugun yurtimizda qadriyatlarimizni qadrlaydigan, ezgu an’analarga o’z hayotiy mo’ljalida muhim omil sifatida munosabatda bo’ladigan yoshlar ko’p. Lekin hayoti va istiqbolida milliy qadriyatlarning o’rnini biroz to’g’ri tushunmaydigan yoki o’zini undan xoli holda ko’rib milliy madaniyatimizga e’tiborsizroq bo’lgan yoshlarimiz borligini ham hozircha inkor etolmaymiz.

Adabiyotlar:

1. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунчалар, тамойилла ва атамалар (қисқа изоҳли тажрибавий луғат) –Т.: “Янги аср авлоди”, 2002.
2. Тинчлик ва бағрикенглик атамалари изоҳли луғати.-Т.: 2005
3. Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат.-Тошкент: 2006.
4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т.; «Ўзбекистон” НМИУ, 2018.

⁴ Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т.; «Ўзбекистон” НМИУ, 2018. Б.-22